

Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani

OBVESTILA

republiške matične službe

1985

Št. 1-2

O B V E S T I L A

Ljubljana, 1985

Štev. 1-2(39)

VSEBINA:	str.
- Načrt dela republiške matične službe v letu 1985	1
- Nekaj razstav, ki jih načrtujejo knjižnice v letu 1985	5
- Zaščita knjižničnega gradiva	7
- Knjižnica Polje v Ljubljani v luči tradicije in verificirane koncepcije razvoja slovenskega splošnoizobraže- valnega knjižničarstva iz leta 1971	17

NAČRT DELA REPUBLIŠKE MATIČNE SLUŽBE V LETU 1985

V letu 1985, ki je zadnje leto iztekajočega se srednjeročnega obdobja, bo delo republiške matične službe v veliki meri usmerjeno v pripravo srednjeročnih načrtov in v organizacijo enotnega knjižnično-informacijskega sistema, kar je naša glavna dolgoročna naloga. V prihodnjem srednjeročnem obdobju bo treba organizacijsko in strokovno vzpostaviti mrežo knjižnic posameznih podsistemov in poskrbeti za medsebojno povezanost na posameznih območjih. V okviru te naloge načrtujemo v letu 1985:

1. KIS

- a) na področju SIK: Če želimo, da bodo v prihodnjem srednjeročnem obdobju zaživeli občinski knjižnično-informacijski sistemi, bodo naša strokovna prizadevanja v letošnjem letu usmerjena predvsem v izgradnjo mreže matičnih knjižnic, pomoči pri pripravi srednjeročnih načrtov, strokovni in organizacijski konsolidaciji posameznih SIK, uveljavljanju standardov in zlasti hitrejši preobrazbi SIK v kvalitetna središča knjižnično-informacijskega sistema v občini. Spričo neenakomerno razvitih SIK v posameznih občinah, bomo nekaterim knjižnicam pomagali pri osnovnih vprašanjih (kader, prostor, status, strokovna ureditev), drugim pa že k prehodu v moderna informacijska središča in pripravah za uvajanje moderne tehnologije. Posebno skrb bomo posvetili povezavam, tako med posameznimi knjižnicami v občini kot tudi preko občinskih meja za nekatere zahtevnejše naloge.

V ta namen načrtujemo:

- 10 obiskov v SIK - individualno svetovanje o organizacijskih in strokovnih vprašanjih knjižnic
- 50-60 obiskov iz SIK v matični službi - tudi pri tem gre za individualno svetovanje o različnih vprašanjih
- 100 ur neposredne inštruktorske pomoči pri preurejanju knjižničnega gradiva (Celovec, Čedad)
- svetovanje pri adaptacijah, novogradnjah in notranji opremljenosti knjižnic
- 5 regionalnih posvetov z vodji knjižnic
- 2 posveta manjših skupin knjižnic o posebnih vprašanjih (npr. obvezni izvod)
- knjižnicam bomo na voljo z nasveti tudi preko telefona in pismeno

- b) na področju visokošolskih knjižnic: Tudi na tem področju bo dejavnost usmerjena pretežno k izgradnji enotnega KIS. V letošnjem letu se bomo predvsem posvetili pripravi standardov, pripravam za mrežo osrednjih knjižnic za posamezna strokovna

področja vsklajevanju dela med specializiranimi INDOK centri in knjižnicami kot tudi organizaciji in strokovnosti dela posameznih knjižnic.

V ta namen načrtujemo:

- 10 obiskov v visokošolskih knjižnicah - individualno svetovanje o organizacijskih in strokovnih vprašanjih
- 30 obiskov iz teh knjižnic - prev tako individualno svetovanje
- 4 sestanke komisije za univerzne knjižnice
- 1 večji posvet univerznih knjižnic
- več stikov tudi preko telefona in pismeno

- c) na področju specialnih knjižnic: V letu 1985 bo večina dela s specialnimi knjižnicami opravila CTK, ki že vrsto let prevzema del nalog s tega področja predvsem za tehniške knjižnice. CTK bo skrbela za sodoben razvoj tehniških knjižnic, nudila knjižnicam inštruktorsko pomoč, razvijala sodelovanje tehniških knjižnic v knjižniških povezovalnih procesih in s tem pospeševala njihovo vključevanje v knjižniško informacijski sistem. Razvijala bo tudi teorijo poslovanja tehniških knjižnic, njihove knjižnične in INDOK dejavnosti.

V ta namen načrtujemo:

- 190 obiskov knjižničarjev in dokumentalistov iz SR Slovenije v CTK
- 250 strokovnih nasvetov in informacij, po telefonu, med obiski in v pisni obliki
- 2-5 knjižničarjem bo organizirana večdnevna strokovna praksa
- 5 inštruktorskih obiskov na terenu
- 2 širša strokovna sestanka in 4 ožje strokovne sestanke s knjižničarji in dokumentalisti tehniških knjižnic

Specialnim knjižnicam, ki niso s tehniškega področja, bodo v okviru možnosti nudili strokovne nasvete in pomoč Republiške matične službe NUK, UKM in občinske matične knjižnice.

- d) Na področju šolskih knjižnic: V letu 1985 bosta kot doslej večino dela s temi knjižnicami opravljali Pionirska knjižnica KOŽ, Ljubljana in Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice, strokovno pomoč pa jim bodo v okviru možnosti nudila NUK in občinske matične knjižnice. Pri šolskih knjižnicah bo treba opraviti še mnogo teoretičnega in zlasti organizacijskega dela, predvsem bodo lahko v enotnem slovenskem KIS v celoti prevzele svoje naloge. V letošnjem letu se bomo znova zavzemali za uspešnejše sodelovanje z Zavodom za šolstvo in za uveljavitev strokovnih standardov pri izobraževalnih skupnostih. Čimbolj bomo pospeše-

vali vključevanje teh knjižnic v občinske KIS, skrbeli pa tudi za njihovo strokovno in organizacijsko kvaliteto. Pionirska knjižnica KOŽ, Ljubljana in Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice, bosta nudili tem knjižnicam pomoč v dosedanjem obsegu.

2. Dopolnilno izobraževanje in strokovno izpopolnjevanje knjižničnih delavcev

a) Tečajji in seminarji

V letu 1985 načrtujemo:

- letni knjižničarski tečaj z nekoliko spremenjenim in posodobljenim programom; k predavanjem bomo pritegnili tri mlajše predavatelje
- tečaj za pripravo na strokovne izpite
- tečaj za avtomatsko obdelavo podatkov za delavce SIK
- 2-3 seminarji o standardih ISBD za periodiko in posebno gradivo
- seminar za organizatorje tečajev pri področnih društvih in večjih matičnih knjižnicah
- in več manjših seminarjev
- 2 enodnevna seminarja za knjižničarje specialnih knjižnic (CTK)
- republiška matična služba NUK - bo sodelovala tudi pri organizaciji in izvedbi strokovnih izpitov.

b) Obvestila republiške matične službe

V letu 1985 bomo izdali 3-4 številke Obvestil republiške matične službe. Prizadevali si bomo, da bodo vsebinsko čim bolj zanimiva, poleg informativnih, bomo poskušali vključiti tudi nekaj strokovnih prispevkov

c) Poglabljeno strokovno delo je sestavni del nalog vseh strokovnih sodelavcev MS. Strokovno delo bomo opravljali v obliki pismenih analiz, ocen, priporočil, predavanj, referatov in strokovnih gradiv ter publiciranja člankov in analiz.

Poleg drugega načrtujemo predvsem pripravo:

- smernic razvoja slovenskega KIS
- analize o opravljenih strokovnih izpitih
- raziskovalne naloge: Sistem univerznih knjižnic in specialnih informacijskih centrov SRS
- sodelovanje pri dokumentu o enotnem KIS v Jugoslaviji
- razna strokovna gradiva za Strokovni svet za knjižničarstvo SRS
- priprava predloga za izboljšanje statistike za specialne knjižnice (CTK)

- priprave na izdajo abecednega registra k skrajšani izdaji UDK 1982 (CTK)
- izdaja priročnika za poslovanje specialnih knjižnic (CTK)
- priprava okrogle mize o mladinskem tisku (PK)
- predavanja na tečajih in seminarjih

3. Viri za strokovno delo in spremljanje dela knjižnic

Za potrebe matične službe, KSS, Strokovnega sveta za knjižničarstvo SRS in drugih bomo tudi v letu 1985 opravili tele naloge:

- zbrali in obdelali bomo podatke o delu SIK in visokošolskih ter nekaterih specialnih knjižnic. Podatke in analize bomo objavili v "Knjižnici" in v Obvestilih.
- za dokumentacijo člankov o knjižnicah bomo pregledali 1600 časnikov iz katerih bomo izbrali, izrezali in uredili približno 600 člankov
- izvedli bomo priprave za adresar knjižnic SRS
- CTK pa bo izvedla priprave ankete o stanju INDOK služb pri visokošolskih in specialnih knjižnicah v SRS za jugoslovansko bazo podatkov v Vinči
- delavci MS bodo tudi v letu 1985 pazljivo spremljali tujo in domačo strokovno literaturo, da bi lahko knjižničnim delavcem posredovali najnovejša dogajanja v stroki.

4. Sodelovanje v bibliotekarskih in drugih organizacijah in organih

Tudi v letu 1985 bomo skrbeli za povezovanje knjižničarske dejavnosti z drugimi zainteresiranimi družbenimi dejavniki zlasti v republiki, po potrebi pa tudi v posameznih občinah. Aktivno bomo sodelovali s KSS, RSS in ISS, z ustreznimi republiški komiteji, SZDL, sindikatom, ZKO, s Strokovnim svetom za knjižničarstvo SRS in z bibliotekarskim društvom v republiki in v državi. Sodelovali bomo tudi z drugimi sorodnimi društvi v Sloveniji in Jugoslaviji npr. z društvom dokumentalistov in informatorjev, društvom za pospeševanje standardizacije in z mednarodnimi strokovnimi društvi: zlasti IFLA in IATUL.

V letu 1985 bomo skušali boljše organizirati sodelovanje z strokovnjaki NUK s tem, da bomo poživili delo kolegija republiške matične službe, kot doslej pa bomo sodelovali tudi z bibliotekarskimi strokovnimi delavci v Sloveniji, Jugoslaviji in tujini.

NEKAJ RAZSTAV, KI JIH NAČRTUJEJO KNJIŽNICE
V LETU 1985

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA LJUBLJANA

- a) glagolski spomeniki
- b) slovenski prosvetljenci in Marko Pohlin
- c) ob stoletnici rojstva Lili Novy
- d) antična klasika pri Slovencih in prevodno delo Antona Sovreta
- e) ilirizem pri Slovencih in vloga Stanka Vraza
- f) dokumenti slovenskega partizanskega gledališča
- g) 150-letnica rojstva Simona Jenka
- h) leto osvoboditve v tiskanih dokumentih
- i) razstava slovenske strokovne knjižničarske literature in sodobne knjižnične opreme
- j) razstava nizozemske stare kartografije
- k) razstava o W.Shakespearu

LJUDSKA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA PTUJ

Načrt razstav in literarnih večerov v letu 1985

Razstave:

1. "KOMUNIST" 1925-1985 - januar
2. GRIMM (1785) - 200-letnica rojstva - Pravljični svet - februar
3. BACH (1685) - 300-letnica rojstva - slovenska glasba - marec
4. EINSTEIN - 30-letnica smrti - jugoslovanska fizika - april
5. TITO - 5-letnica smrti - maj
6. 40-LET SVOBODE - konec maja in začetek junija
7. SODOBNI PESNIKI IN GLASBA - september
8. KNJIŽNE NOVITETE + oktober
9. MILE KLOPČIČ (80-letnica rojstva) - november
10. SOVRE - 100-letnica rojstva - ptujski profesorji-kulturni delavci - december

POKRAJINSKA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA MURSKA SOBOTA

Razstave:

Vseh razstav v PIŠK bo 12 - 5 v študijskem oddelku, 5 v pionirskem in 2 (priložnostni) v izposojevalnem oddelku, in sicer:

1. Študijski oddelek:

1. "Književno in publicistično delo Bratka Krefta" - ob Kreftovi 80-letnici življenja (februar 1985).
- 2) "Publicist, jezikoslovec in politik Anton Vratuša" - ob Vratuševi 70-letnici življenja (april-maj 1985).
- 3) "Pomurski književniki in njih literarno delo med 1945-1985" - ob 40-letnici osvoboditve (razstava s katalogom, september 1985).
- 4) "Književno in publicistično delo Jožeta Javorška" - ob Javorškovi 60-letnici življenja (oktober 1985).
- 5) "Književnik Tone Svetina in njegovo literarno delo" - ob Svetinovi 55-letnici življenja (november 1985).

2. Pionirski oddelek:

- 1) "France Bevk" - razstava za vse starostne stopnje (februar 1985).
- 2) "Polonca Kovač" - razstava za srednjo in najnižjo starostno stopnjo (april 1985).
- 3) "Otroška likovna ustvarjalnost in likovni svet mladih v knjigi" (razstava, ki jo pionirski oddelek pripravi skupaj z Zavodom za šolstvo SRS - enota M.Sobota, maj 1985)
- 4) "Hans Ch.Andersen" - razstava za srednjo in najnižjo starostno stopnjo (september 1985).
- 5) "Niko Grafenauer" - razstava za najnižjo starostno stopnjo (oktober 1985).

3. Izposojevalni oddelek:

- 1) "Manko Golar, pesnik in pisatelj" - razstava ob literarnem srečanju s tem pomurskim književnikom v pionirskem oddelku (maj 1985).
- 2) "Knjižne novosti v izposojevalnem oddelku" 1985 (december 1985).

ZAŠČITA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

Univerzitetna knjižnica v Mariboru nam je posredovala nekaj dokumentov o zaščiti in konservaciji gradiva v britanskih knjižnicah. Bibliotekarji v Veliki Britaniji so tem problemom namenili obširno raziskavo in več posvetov in sprejeli tudi sklepe o skupni politiki na tem področju. Gradivu je priloženo tudi nekaj praktičnih nasvetov o hranjenju in postavitvi gradiva ter o čiščenju in popraviljanju knjig ter listin. Te nasvete so v Univerzitetni knjižnici prevedli v slovenščino in ker menimo, da bodo koristni tudi za slovenske knjižnice, jih z dovoljenjem UK Maribor objavljamo v Obvestilih.

HRANJENJE IN POSTAVITEV

A. Hranjenje knjig in dokumentov v javnih in zasebnih knjižnicah

Splošno

Večina knjig - razen zelo velikih - naj bo postavljena na policah in v dobro zračnem prostoru v pokončni legi. Nevezano gradivo hranimo rajši v ležeči legi v zabojih ali zavitega v protikislinski papir ali v ovojnice s poliestrsko oblogo v predalih.

Velike arhivalije najboljše shranimo v ustrezno velikih poliestrskih vrečah, ki jih obesimo na posebna držala. Velike knjige (na primer 75 cm dolg hrbet ali še več) shranimo položeno in to drugo poleg druge.

Dokumente in zemljevide najboljše shranimo v predalih, zavijemo jih pa v protikislinski papir ali v ovojnice s poliestrsko oblogo. Ne smemo jih pregibati. Velike dokumente in zemljevide lahko navijemo okoli papirnatega tulca, jih zavijemo v protikislinsko oblogo in spravimo v vodoravni legi.

Pergamentne listine in listine na velurju ter membranah hranimo položene na posebnih podlogah, ki so dovolj velike in ki imajo take robove, da ščitijo listine; pečate zavarujemo s kosi smiči vate in jih spravimo v polietilenske ovoje. Svinčenih pečatov ne smemo hraniti na hrastovini, neuležanem lesu, sveži barvi ali na kateremkoli materialu, ki še izhlapeva.

Police

Police naj bodo močne, najraje iz negorljivega materiala; morajo biti ustrezno globoke, tako da knjige lepo sedejo po vsej svoji širini, prav tako pa naj bodo med seboj dovolj raz-

maknjene, da je dovolj prostora tudi za višje knjige. Ne smejo imeti ostrih robov, štrlečih zavihkov ali kemikalij, ki bi lahko poškodovale knjige, in dokumente. Police je treba čistiti, kovinske pa občasno še posebej pregledati, če niso morda začele kaj rjaveti, pri lesenih pa ugotoviti, ali jih nista napadla lubadar ali trhnjenje.

Temperatura in vlažnost

Za vzdrževanje stalne temperature, ki ne sme presegati 18°C (65°F), je v skladiščih in bralnih prostorih potreben poseben uravnavni sistem za zračenje, ki se mu po potrebi priključi še vlažilec ali sušilec zraka. Pri temperaturi zraka od 13°C do 18°C (55°F do 65°F) mora biti relativna vlažnost med 50% in 60%. Zrak mora nenehno krožiti in - če je le mogoče - novi prihajajoči zrak prefiltrirati, to pomeni, izsesati do 95% prahu. Elektrostatični filtrirni sistemi niso primerni, ker proizvajajo ozon, ta pa škoduje dokumentom.

Svetloba

Idealna skladišča so brez oken, če pa jih imamo, jih zastremo z žaluzijami, tako da dnevno svetlobo zmanjšamo na minimum. Stekla na oknih lahko zamenjamo s pleksi steklom, ki ne prepušča ultravijoličnih žarkov, ali pa jih premažemo s snovjo, ki teh žarkov ne prepušča. Za razsvetljavo so priporočljive fluorescentne svetlobne cevi z vgrajenimi razprševalci svetlobe in z ustreznimi filtri proti ultravijoličastim žarkom. (Philipsove fluorescentne žarnice 37 oddajajo le malo ultrav. svetlobe. Podobno je z žarnicami s svetlobno nitjo Tungsten, ki oddajajo malo ultravij. žarkov, vendar pa proizvajajo veliko toploto, zato uporaba ni priporočljiva, razen če so opremljene s protitoplotnimi filtri).

Časopisni tisk in ostale tiske na manjvrednem papirju moramo hraniti v temi pri stalni temperaturi, ki ne sme presegati 18°C in pri relativni vlažnosti okoli 50%/o.

Ogenj

Priporočljiva sta detektor za ogenj in alarmni sistem (British Standards CP 1019), pri čemer pa je treba vedeti, da voda poškoduje knjige in dokumente. Na ustrezna mesta postavimo prenosna protipožarna telesa, ki delujejo na prah.

Embalaža

Knjige v dobrem stanju in z običajno vezavo lahko postavimo na police brez etuija. Knjige, ki so v dobrem stanju in s posebno vezavo, ovijemo v varovalno folijo iz protikislinskega papirja,

ki ga lahko po potrebi brez težav zamenjamo; pri tem pa ne smemo uporabiti lepila. Knjige v slabem stanju, Knjige s posebno dragoceno vezavo in knjige z gumbi, zaponkami ali kakršnimikoli izboklinami hranimo v zato posebej narejenih škatlah, obloženih z mehko tkanino ali s papirjem. Nevezano gradivo hranimo v ovojnica iz protikislinskega papirja ali v poliestrskih vrečkah.

Opremljanje in morebitna poškodba gradiva

Prepovedano je uporabljati bucike, sponke, spojke, elastične trakove, žico in podobno. Če je knjige in dokumente potrebno zvezati, uporabimo nebeljeno bombažno vrvico, ki mora biti široka vsaj 10 mm. Na knjigah z neobičajno vezavo (na primer iz želvinega oklepa, slonovine, srebra), na knjigah z izvezanimi platnicami in vtisnjenimi okraski iz usnja ne smemo uporabljati samolepljivih etiket. Za etiketiranje uporabljamo knjigoveško lepilo - prvovrstno močnato lepilo.

B. Razstavljanje knjig in dokumentov

Vitrine

Vitrine naj bodo trpežne in trdne, tako da jih ni mogoče zlahka premakniti ali prevrniti; opremljene naj bodo z ustreznimi varnostnimi ključavnicami. Temperatura v vitrini mora biti vedno med 13°C do 18°C (55°F do 65°F), vlažnost pa med 50% in 60%. Opremljene naj bodo tudi z zaščitnimi pleksi stekli proti ultravijoličastim žarkom (pleksi steklo VA in 201 sta popolnoma brezbarvni, medtem ko pleksi stekli VE ali Orglas UF3 dajeta boljše zaščito), količina svetlobe znotraj vitrine pa ne sme presegati 50 luxov (150 luxov je izjemoma dovoljeno za dokumente, ki so pisani ali tiskani s karbon črnilom). Gradivo ne sme biti v neposrednem stiku s pleksi steklom. Fluorescentne cevne svetilke naj bodo opremljene z dodatnimi filtri proti ultravijoličastim žarkom; svetila ne smemo namestiti v notranjost vitrin. Uporabimo Tungsten svetila s svetlobno nitko, vendar le takrat, ko jim vgradimo ustrezne filtre za vsrkavanje toplote in ko so v taki razdalji od vitrin, da ne vplivajo na zvišanje temperature znotraj njih. Če uporabljamo žaromete, potem naj bodo to le hladnega tipa, pri čemer pa moramo paziti, da svetloba ne povzroča zvišanja temperature znotraj vitrin. Prav tako je treba pregledati električno napeljavo, da ne bi oddajala toplote v vitrino.

Ploskve

Ploskve na katere razvrščamo gradivo, morajo biti trpežne, gladke in odporne proti raznim kemikalijam (na primer kislinam, ki hlapijo, lužninam in podobno). Ploskve oblepimo z ustreznim mehkim materialom. Svinčene viseče pečate in dokumente, iluminirane z barvami, ki vsebujejo svinec, moramo postaviti na ploskve, oblepljene s protikislinsko zaščito, ali na sintetične podlage, ki so odporne proti raznim kemičnim spremembam, ne smemo jih postaviti na orehovino, neuležan les, svež preplesk oziroma na kakršnokoli snov, ki izpareva organske kisline.

Vežane volumne razvrstimo na police leže, lahko pa jih tudi malo dvignemo, vendar največ za 25° do 30°. Majhne in lahke volumne lahko dvignemo za malo več, velike in težke pa ne več kot za 25° do 30°. Volumne podpremo s podporami, ki morajo biti široke vsaj toliko, kot je spodnji rob knjige. Uporabljamo lahko tudi stojala iz pleksi stekla, vendar v taki velikosti, da podpro volumen v vsej njegovi višini, širini in globini.

Pritrjevalci

Knjige in dokumente postavimo v vitrine; strani odprtih knjig zadržimo z ustreznimi trakovi iz celuloznega acetata, polietilena, svile, bombaža ali lanu. Trakov ne smemo pripeti na knjigo ali dokument. Za zavezovanje knjig ali dokumentov ne smemo uporabljati kovinskih vezi, prav tako pa ne lepljivih trakov. Pečate položimo na karton, ki nosi celotno težo pečata.

Stalna razstava

Za knjigo ali dokument ni priporočljivo, da je stalno razstavljen. Če pa je knjiga vendarle dlje časa na razstavi in je odprta, jo je treba vsaj enkrat na mesec zapreti za 24 ur. Vitrine, ki jih uporabljamo za stalne razstave, moramo hermetično zapreti, da preprečimo vdiranje zraka, temperaturo in relativno vlažnost pa je treba nadzorovati.

Za razstavljanje posebnih dragocenosti in redkosti se je treba posvetovati s strokovnjakom.

Viri:

1. BS 5454: 1977. Recommendations for the Storage and Exhibition of Archival Documents.
2. Garry Thompson: The Museum Environment. Butterworth, 1978

ČIŠČENJE IN POPRAVLJANJE KNJIG ALI LISTIN

Čiščenja in popraviljanja knjig ter listin se je treba lotiti z veliko previdnostjo, pri čemer naj čiščenje dragocenega in poškodovanega gradiva ter različno zapleteno popravilo opravi strokovnjak.

Seveda pa obstajajo načini, kako izboljšati življenje in videz knjižnice, ki jih lahko izpeljejo že spretni in natančni nestrokovnjaki z dvema nujno potrebnima lastnostima: s potrpljenjem in z zdravim razumom.

Nesmiselno je postavljati očiščene knjige nazaj na umazane police. Zato morajo biti prostor za shranjevanje knjig in police čisti, pri čemer pa za čiščenje ne smemo uporabljati takih kemikalij, ki bi škodovala knjižničnemu gradivu.

Zgornje robove knjig čistimo z mehko čisto krtačo, pri čemer krtačimo prah navzgor, nad knjigo, ne pa, da ga s krtačo potiskamo navzdol, med liste. Zgornje in spodnje profile, posebno žlebove (notranje robove) lahko prav tako skrtačimo z mehko čisto krtačo, platnice pa obrišemo s krpo.

I. Čiščenje platnic (ovojev)

a) Usnje

Najprej je priporočljivo napraviti poskusno čiščenje na tistem delu ovoja, ki ni opazen.

Praha na površini lahko obrišemo z mehko krpo ali z gobo, ki jo pred tem rahlo zmočimo s hladno vodo. Paziti moramo, da usnja ne zmočimo preveč; ne smemo ga prati in ne uporabljati kakršnegakoli detergenta. Če je potrebno, naneseemo na platnice čisto milnico, ki jo moramo potem skrbno obrisati z vlažno krpo ali gobo.

Gladek telečji ovoj lahko zelo uspešno očistimo z močnato kopeljo. Za to zmešamo 200 g navadne (ne namenske) bele moke z 1 litrom vode v gladko tekočo zmes, ki jo počasi segrevamo do vretja, medtem pa neprestano mešamo. Zmes kuhamo na majhnem ognju 20 minut, seveda mešamo, nato pa pustimo, da se popolnoma ohladi. Močnato zmes razredčimo z vodo, tako da je čisto tekoča, in jo v takem sloju naneseemo na usnje. Z vlažno vato popijemo odvečno tekočino in pustimo, da se posuši. Tega načina ni priporočljivo uporabljati pri močno vlaknastem usnju. V vsakem primeru pa moramo biti previdni, da usnje ne zmočimo preveč in da ga ne drgnemo. Barvanega usnja sploh ne smemo zmočiti, vsakršno poslikano vezavo pa je treba še posebej skrbno negovati.

b) Obrnjena teletina (semiš) - lahko jo čistimo le s suho mehko krtačo.

c) Pergament

Lahko čistimo z močnato kopeljo (glej zgoraj), vendar lahko pri tem uporabljamo le minimalne količine kopeli; skrbno je treba paziti, da pergamenta preveč ne navlažimo. Mastne madeže lahko odstranimo s čistim alkoholom, ki ga pa ne smemo uporabljati za čiščenje zlatih ali srebrnih vtisnjenih črk. Poslikanega pergamenta pa sploh ne smemo prati, prav tako pa v tem primeru ne smemo uporabljati nobenega alkohola.

d) Platnene ovoje

Lahko prav tako izboljšamo z močnato kopeljo. Toda tkanine ne smemo navlažiti preveč ali jo drgniti. Poslikano platno lahko čistimo tako, da ga rahlo drgnemo s kosmičem vate ali pa ga okrtamo z mehko suho krtačo. Kruhove drobtine ali rači niso priporočljive.

e) Papirni ovitki: glej papir.

II. Čiščenje listin

a) Papir

Površinsko umazanijo lahko odstranimo z indijsko radirko. Čiščenje mora biti nežno. Paziti pa moramo, da ne drgnemo premočno ali preveč silovito, da ne poškodujemo površine papirja. Če je besedilo (pisano ali tiskano) čvrsto (glej spodaj), lahko uporabljamo za pranje papirja toplo vodo in lizapol (sissapol symperonic) - nekaj kapljic lizapola v litru vode. Pri tem moramo najprej testirati odpornost črnila (pisanega ali tiskanega). To preiskusimo tako, da damo raztopino s kosom vate na neopazen vogal papirja. Tekočino pustimo stati tri minute, nato jo obrišemo in preiščemo površino skozi povečevalno steklo, če se ni morda papir kakorkoli spremenil: razbarval, razcefral itd. Prav tako lahko pritisnemo na majhno površino besedila z raztopino navlažen filter papir. Če ni na papirju nikakršnih odtisov črk, lahko raztopino uporabljamo brez skrbi.

Posamezne liste lahko tudi potopimo v raztopino. Odvečno tekočino popivnemo, liste pa razgrnemo na ravno podlago (za to uporabimo čista barvno obstojna bombažna ali lesena vlakna) v zračnem prostoru.

b) Pergament

Robove pergamentnih listin in robove tiskanih ali pisanih knjig na pergamentu lahko čistimo s kosmom suhe vate ali z mehko indijsko radirko. V obeh primerih čistimo rahlo. Pisanih in iluminiranih površin se ne smemo dotikati.

c) Grafični listi in risbe

Čiščenje grafičnih listov in risb prepustimo strokovnjaku. Čiščenje pa je lahko uspešno, če zelo pazljivo in na rahlo s kosmom vate nanesimo na površino posebno čistilo (dobimo ga v trgovinah z umetninami), čeprav je bolj priporočljivo, da najprej napravimo preizkus na neopaznem mestu.

III. Madeži

Praden se lotimo odstranjevanja kakršnihkoli madežev, se posvetujmo s strokovnjakom. Z odstranjevalcem madežev moramo vedno napraviti preizkus na majhnem delu samega madeža (uporabimo palčke z navito vato). Ker odstranjevalci madežev lahko škodujejo koži, si roke zaščitimo z gumijastimi rokavicami ali z zaščitno kremo, raztopino pa pripravimo po navodilih. Ne smemo uporabljati močnejše raztopine, kot je priporočljivo. Paziti moramo, da pod madeže podložimo vsaj pet slojev pivnika, nato pa pokapljamo odstranjevalec na madeže. Krtačenje ali drgnjenje lahko poškoduje površino čistilne. Za odstranjevanje črnila (tekoče črnilo ali črnilo iz kemičnega svinčnika) ni preprostih in varnih metod.

Črnila iz vlaken

Za te vrste peres obstaja cela paleta barv in topilnih načinov, vendar ni kakšne splošno uporabne metode za odstranjevanje tovrstnih madežev.

Selotejp

Selotejpe in vse ostale lahko lepljive trakove ter njihove lepljive snovi odstranjujemo zelo težko. Trakovi so po sestavi zelo različni in raztopin, ki jih uporabljajo strokovnjaki, ni mogoče kupovati kar tako, ker so zelo strupene.

Nekatere snovi, ki jih za to vendarle lahko kupimo, s čopičem za vodene barvice ali z vato, ovito na paličico, nanesimo na trak, ki se pri tem zmehča. Ne smemo pa delati na silo. Če se lepilni trak noče odlepiti, rajši počakajmo na nasvet strokovnjaka. Hlapov odstranjevalcev ne smemo vdihavati, z odstranjevalci delamo le v zračnem prostoru.

IV. Popravila

a) Vezave

Razen najpreprostejših popravil vezav prepustimo vsa ostala popravila strokovnjaku. Za drobna preprosta popravila, kot so na primer odlepitev hrbta, delno odtrgani hrbet, odlepitev notranjega lista platnic ali odlepitve uporabljamo le dobra močnata ali škrobnata lepila. Redko močnato lepilo lahko pripravimo tako, da zmešamo 200 g navadne bele moke z 1 litrom vode v gladko tekočino, ki jo počasi segrevamo do vrenja in pri tem neprestano mešamo. Kuhamo jo dvajset minut. Gosto močnato (ki ga lahko po potrebi tudi razredčimo) pripravimo tako, da zmešamo 450 g navadne bele moke s 1150 ml vode v gladko tekočino, ki jo prav tako med nenehnim mešanjem kuhamo 30 minut, dokler ne zavre. Lepilo nato kuhamo še 1 uro v kozici z dvojnimi dnom. Škrobno lepilo pripravimo tako, da zmešamo 30 g riževega ali močnatega škroba s 30 ml hladne vode. 600 ml vode zavremo in vlijemo škrobno mešanico v krop, pri tem pa hitro mešamo. Kuhanje nadaljujemo še 1 uro v kozici z dvojnimi dnom. Topli zmesi (od 50 do 55°C) lahko dodamo še fungicid, kot na primer thymol (1 gram na liter lepila) in dobro premešamo. Pred uporabo lepilo ohladimo.

Nikoli ne uporabljamo lepljivega traku

Usnjeni vezavi lahko podaljšamo življenjsko dobo s pazljivim nanašanjem premaza na usnje. Nikakor pa ne smemo uporabljati nobenega premaza pri platnicah iz velurja, sploh pa ne pri nobeni vrsti mehkega usnja (obrnjeno telečje usnje).

Zavedati se moramo, da s čiščenjem, premazi in z manjšimi popravili podaljšamo življenjsko dobo pri vezavah, ki so še v relativno dobrem stanju. Močno poškodovane vezave in tiste, ki je v slabem stanju, ni mogoče popolnoma restavrirati jo prepustimo strokovni obdelavi.

b) Papir

Pređen se lotimo popravila papirja, se moramo prepričati, ali je proces razpadanja zaustavljen. Za poškodbe, ki jih povzroči poplava, glej točko V. v nadaljevanju. Poškodbe povzročijo tudi razne kisline, čiste ali absorbirane. Obstajajo različni postopki za nevtraliziranje kislin. Kako se s tem postopa in kako se nanaša nevtralizator, vedo strokovnjaki, zato bomo stvar prepustili njim. Z japonskim papirjem in z močnato raztopino (glej zgoraj), ki sta obenem najvarnejša materiala, popravljamo raztrgan papir, vseeno pa je priporočljivo, da tudi ta popravila prepustimo strokovnjakom.

c) Velur

Popravilo in nego velurja prepustimo strokovnjakom.

d) Pečati

Čiščenje in popravila pečatov so dela, ki jih v glavnem opravljajo strokovnjaki. Seveda pa lahko umazanijo, ki ni prilepljena na čebelji ali pečatni vosek, odstranimo s čvrsto, a ne ostro krtačo z naravnimi ščetinami. Voščene pečate, ki so odkrhani ali prelomljeni, lahko zlepimo tako, da naneseemo s čopičem za vodene barvice na robove odlomkov ali prelomkov tanko plast mešanice dveh delov nebeljenega čebeljega voska in enega dela strjevalca, to pa stiskamo toliko časa, dokler se vosek ne strdi. Vosek mora biti za to ustrezno segret, tako da lepo steče v razpoke, vendar pa ne tako vroč, da bi poškodoval prvotni pečat. Prav tako moramo paziti, da se pri tem odvečni vosek ne razlije prek površine pečata. Seveda pa je nemogoče ustrezno popraviti pečat, ki delno manjka.

V. Vlaga in njeni stranski učinki

Knjige in dokumente, ki jih hranimo v vlažnih prostorih, pogosto napadejo plesen, črnica ali pa se začnejo pojavljati rjavi madeži.

a) Plesen

je v začetnem stadiju težko opazna. Kadar imamo opravka z vlago, moramo vedeti, da se bo plesen slej ali prej pojavila in da bo treba ustrezno okrepiti.

Prizadete dokumente moramo prenesti v dobro prezračen prostor (poleti pa kar na prosto), z mehko in čisto krtačo pa plesen skrtačiti. Dokumente moramo temeljito skrtačiti in posušiti, in to tako, da jih obesimo ali razprostremo, pri vezanih volumnih pa je priporočljivo, da jih postavimo navpično, tako da se listi knjižnega bloka sprostijo in da lahko zrak lepo kroži med njimi. Prizadetih dokumentov in knjig pa nikakor ne smemo postaviti na sonce ali pa pred neposredno sevajočo toploto. Po čiščenju in sušenju moramo dokumente obrisati s krpo, ki smo jo navlažili s thymolom (kristale thymola damo v muslinasto vrečko, okoli nje navijemo krpo, vse skupaj stlačimo v tesno posodo, ki naj bo na toplem vsaj mesec dni). Lahko pa uporabljamo tudi raztopino thymola, ki vsebuje 5% thymola v industrijskem metilnem alkoholu (ali acetonu ali isopropanolu). Ker so te mešanice vnetljive, moramo z njimi ravnati zelo previdno. Krpo nato navlažimo s to raztopino in jo uporabimo za

brisanje velurja in papirja. Dokumentov ne smemo zmočiti; kadar nanašamo raztopino na platneno vezavo, mora biti krpa skoraj suha. Pri uporabi thymola na usnjenih vezavah moramo biti zelo previdni, zato ga najprej poskusno uporabimo na mestu, ki ni tako opazno. S thymolom lahko nekatera tiskarska črnila zberemo, zato tudi tu napravimo preskus na manj opaznem mestu ter se šele nato lotimo celotnega dokumenta. Nikoli pa ne uporabljamo thymola pri dokumentih, ki imajo hrbet oblepljen ali popravljen z najlonom. Če je plesen že zelo prizadela dokumente, jih moramo razkužiti. To napravimo tako, da jih položimo v komoro z malo zraka (na primer v polietilensko škatlo za globoko zmrzovanje, ne uporabljajte pa zamrzovalnika), ki jo izpostavimo za dve uri na dan štirinajst dni dolgo thymolskim hlapom.

Opomba: 1 unča (28,25g) thymola je potrebna za sterilizacijo 16 kubičnih čevljev (1 čevljev je 30,479 cm) velikega prostora.

Druga možnost za preprečevanje plesni je, da v volumen med liste vstavimo tkanino, ki jo napojimo s sodovim ortofenilfenatom. Zadostuje 1 kos tkanine na vsakih 5 do 10 strani. Tkanino pustimo v knjigi do šestih mesecev, pač glede na razširjenost plesni. Priprava protiplesenske tkanine: v pol litra vode raztopimo 2 unči sodovega ortofenilfenata. V to raztopino potopimo kose tanke in močne tkanine in jih posušimo. Osušene kose tkanine najbolje hranimo v zaprti kovinski posodi. Pri tem opravilu si nataknemo gumijaste rokavice; raztopina ne sme priti v stik s hrano, bodimo previdni, da nam ne pride v oči, prav tako pa je ne smemo vdihavati.

b) Rast črnice

Manjše predel, kjer se je začela razširjati črnica, lahko premažemo z raztopino thymola in industrijskega metil alkohola¹ ali acetona, pri čemer pomešamo 10% vodnih delov thymola z alkoholom.

c) Rjavi madeži

Teh se lotimo potem, ko so se knjige in dokumenti posušili, in sicer z vstavljanjem protiplesenskih kosov tkanine (glej zgoraj) v zaporedju 1 kos tkanine na vsakih 5 do 10 strani (približno na 3 mm).

Opomba:¹ Industrijski metil alkohol je brezbarven (ne uporabljaj škrlatne variante). Ni ga mogoče dobiti v prosti prodaji.

Viri:

1. BS 4971, part 2, 1980: Recommendations for repair and allied processes for the conservation of documents.
2. G.M. in D.G.Cunha: Conservation of Library materials, 2nd ed. Scarecrow press, 1971.
3. Bernard C. Middleton: The Restoration of Leather Bindings. Library Technology Program No 18, 1972.

KNJIŽNICA POLJE V LJUBLJANI V LUČI TRADICIJE IN VERIFICIRANE KONCEPCIJE RAZVOJA SLOVENSKEGA SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNEGA KNJIŽNIČARSTVA IZ LETA 1971

(Marina-Roža Janežič)

I. UVOD

Srednjeročno obdobje 1981-1985 se izteka. Ob pripravi novega srednjeročnega načrta razvoja splošnoizobraževalnih knjižnic pri nas in zlasti ob pripravi usmeritev do leta 2000 bo treba razčistiti nekatere dileme, ki se kažejo v razvoju SIK na mestnem in primestnem območju Ljubljane. V čem je problem? Gre za dejstvo da nekatere SIK na sedežih nekdanjih ljubljanskih občin presegajo načrtovan razvoj slovenskih SIK iz leta 1971 in verificirane usmeritve razvoja na območju ljubljanskih občin leta 1973.

Tak primer je knjižnica Polje, enota Knjižnice Jožeta Mazovca v Ljubljani, ki je občinska matična knjižnica za občino Ljubljana Moste - Polje.

II. NEKAJ ZGODOVINSKIH PODATKOV

Knjižničarstvo ima v Polju ter njegovi širši in ožji okolici dolgo tradicijo. Že med obema vojnama so delavci ustanovili v Polju, Zadvoru, Zalogu in Zadobravi delavsko-prosvetna društva Svoboda. Vsa ta društva so imela tudi knjižnice, ki so jih vodili volonterji. To so bili zametki prvih javnih knjižnic na tem področju.

Po vojni so nastale javne ljudske knjižnice v Polju, Zadvoru, Zalogu, Dolskem, Prežganju in Lipoglavu. V Papirnici Vevče in v Psihiatrični bolnišnici na Studencu sta nastali sindikalni knjižnici. Vendar so imele vse te knjižnice le po nekaj sto

knjig, nobena tudi ni imela profesionalnega kadra. Knjige so nabavljali in izposojali volonterji, v glavnem iz vrst prosvetnih delavcev. Ti so v prvih povojnih letih gotovo opravili zelo pomembno delo pri približevanju dobre knjige bralcu, vendar amatersko delo ni omogočalo razvoja.

Največja med temi knjižnicami je bila Ljudska knjižnica Polje, ki je tudi edina med javnimi knjižnicami na tem področju preživela in uspešno živi še danes.

Ljudsko knjižnico Polje so ustanovili 1946. leta. Nekaj časa je bila podružnica Mestne knjižnice v Ljubljani, leta 1957 pa je postala občinska ustanova tedanje občine Polje. Po priključitvi občine Polje občini Moste, sta se leta 1968 združili Ljudska knjižnica Polje in Ljudska knjižnica Moste v Knjižnico Jožeta Mazovca v Ljubljani. Šele s to združitvijo so bili podani trdni temelji za razvoj sodobnega knjižničarstva v Polju.

III. NASTAJANJE SODOBNE KNJIŽNICE V POLJU

Knjižnica more polno zaživeti, če so podani trije osnovni pogoji:

- da ima primeren prostor in opremo,
- dovolj knjig po številu in vsebini in
- usposobljene delavce.

1. Prostori in oprema

Knjižnica v Polju je imela svoj prostor sprva v nekdanjem združenem domu ob Zaloški cesti na 50 m² površine. Za tedanje razmere je imela sorazmerno veliko prostora in je bila zato 1956 ena prvih knjižnic v Sloveniji, ki je lahko uvedla "prost pristop". To pomeni, da so imeli bralci dostop do polic in so si knjige lahko sami izbirali. Vendar se je knjižnica kmalu iz nekdanj prijetnega prostora začela spreminjati v pravo knjižno skladišče in je bila potreba po večjih prostorih več kot očitna.

V letu 1974 se je knjižnica preselila s 50 m² na 140 m² površine v klet stare osnovne šole v Polju. Ob preselitvi je bil pogled v knjižnico zavidanja vreden - ločen pionirski oddelek z nizkimi policami, pravljíčna soba, poseben oddelek za izposajo na dom odraslim bralcem, bralnica s poučno in priročno literaturo s 16 sedeži. Od vsega je do danes ostalo bore malo. Iz leta v leto smo dodajali nove police, višali dotedanje, krčili prostor za sedeže v bralnici. Danes je knjižnica spet vse

bolj podobna skladišču za knjige kot sodobni splošnoizobraževalni knjižnici. Edini prostor, ki je ostal neokrnjen, je pravljična soba. Velika pomanjkljivost sedanjih prostorov je tudi to, da so v kleti in ni dnevne svetlobe.

Po opremljenosti je bila knjižnica v Polju ena prvih SIK v Ljubljani, ki je imela poleg standardne tudi dodatno funkcionalno opremo. Že leta 1978 smo s finančno pomočjo Občinske kulturne skupnosti Ljubljana Moste - Polje kupili radiokasetofon in diaproyektor. Oboje nam koristi zlasti pri posebnih oblikah literarne vzgoje.

2. Knjižnično gradivo

Začetno število knjig je bilo sila skromno. Leta 1946 je imela knjižnica 1461 knjig, povečini knjižni sklad bivše knjižnice Svobode. Do leta 1956, ko je knjižnica prešla na sodoben način izposoje, je število knjig že naraslo na 6669 enot. V naslednjih dvajsetih letih se je število knjig več kot podvojilo in nato stalno raste. V letu 1983 je imela knjižnica 27.013 knjižnih enot. To je več kot jih ima marsikatera občinska matična knjižnica v Sloveniji.

Poleg knjižnega gradiva je začela knjižnica v Polju uvajati tudi neknjižno gradivo - kasete, igrače in diafilme. Z uvedbo tega gradiva je dobila knjižnica tudi pomembno socialno vlogo, saj je tako postalo to gradivo dostopno tudi socialno šibkim občanom.

3. Knjižnični delavci

Šele leta 1950 je knjižnica dobila prvega profesionalnega delavca - knjižničarskega manipulanta.

Trenutno opravljajo vse delo 4 delavci - 2 izposojevalca, 1 informator in 1 delavec za posebne oblike knjižne in knjižnične vzgoje. Za dosedanji obseg dela bi nujno potrebovali vsaj še 1 izposojevalca. Vsi ti delavci so potrebni le za strokovno delo z uporabniki, pri tem pa še vedno ostane odprto vprašanje tehnične opreme in nege knjižničnega gradiva, ki ga morajo sedaj opravljati poljski knjižnični delavci sami.

IV. DEJAVNOST KNJIŽNICE

Knjižnica Jožeta Mazovca Polje je locirana v krajevni skupnosti Polje. S svojo dejavnostjo pokriva še Krajevno skupnost Vevče - Zg. Kašelj in Novo Polje. Iz tega območja je včlanjenih v knjižnico Polje 22,5% prebivalcev.

Delno pa pokriva tudi Krajevno skupnost Zadvor in Zadobrova - Sneberje. Obiskovalci iz teh KS so vezani na uporabo mestnega avtobusa, zato večina obiskuje knjižnico v Mostah ali druge v mestu, ker združijo obisk knjižnice z drugimi opravki. Iz tega širšega območja delovanja je včlanjenih v knjižnico Polje 10,8% prebivalcev.

Obisk bralcev je naraščal postopno in dosega število 30.000, izposoja knjig pa od 60.000 do 65.000 enot letno.

Leto	Štev.obiskovalcev	Štev.izposojenih knjig
1950	7.872	13.778
1967	13.804	33.911
1973	21.753	35.975
1983	32.510	61.944
1984	31.663	65.458

Obisk se je v desetletju povečal za 66%, izposoja pa za 58%.

Seveda pa naše dejavnosti ne predstavlja samo izposoja. Prav Knjižnica Jožeta Mazovca Polje je bila prva splošnoizobraževalna knjižnica v Ljubljani, ki se je poleg Pionirske knjižnice, začela načrtno ukvarjati s posebnimi oblikami dela z bralci. Že od vsega začetka je bila v naši knjižnici posebna pozornost posvečena delu z mladino. Ker je knjižnica v primestnem okolju, kjer drugih kulturnih ustanov ni, je prav knjižnica prvi kulturni prostor, s katerim se srečajo mladi prebivalci. Zanje pripravljamo posebne oblike, kot so Obisk v knjižnici, Ura pravljic, Pravljične uganke, Literarna križanka, Srečanje z ustvarjalcem itd. Seveda smo vso to dejavnost uvajali postopno in se prilagajali željam in potrebam obiskovalcev.

Število obiskov posebnih oblik literarne vzgoje nenehno narašča.

Odziv osnovnih šol je vse večji, kajti nobena od osnovnih šol na našem področju nima ustrezne knjižnice, ne dovolj knjig in ne dovolj knjižničnih delavcev za toliko učencev, s povezovanjem vzgojnovarstvenih organizacij s svojim okoljem in z njihovim odpiranjem navzven, je tudi njihova želja po sodelovanju vedno večja.

Leta 1981 smo uvedli povsem novo dejavnost v knjižničarstvu - igranje.

Čeprav smo želeli, da bi bili posebnih oblik literarne vzgoje deležni vsi občani, je še vedno pretežna večina vseh oblik namenjena otrokom. Že več let si prizadevamo, da bi k posebnim oblikam literarne vzgoje pritegnili tudi srednješolce, vendar nam to ne uspe. Res je, da število vpisanih bralcev - srednješolcev iz leta v leto raste, vendar jih je k drugim oblikam dela težko pritegniti. Najbrž je krivda tudi v tem, da na našem področju ni nobene srednje šole. Vsi srednješolci se vozijo v Ljubljano in se tudi v interesne dejavnosti vključujejo v mestu.

Edina oblika literarne vzgoje za odrasle, ki smo jo doslej uveljavljali, so razstave. Razstave postavljamo v bralnici in izposojevalnici. So tematske in poskušajo bralca opozoriti na pomembne dogodke, avtorje, zanimive knjige, novitete idr. Ponavadi se povpraševanje po razstavljenih knjigah poveča. Tako poskušamo s to dejavnostjo vzgajati tudi okus bralcev.

S primerjavo statističnih podatkov o slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnicah, ugotovimo, da se s svojo dejavnostjo in po doseženi razvojni stopnji knjižnica v Polju uvršča med tip knjižnic, kakršne so v Ajdovščini (III), Brežicah (II), Postojni (II), Sežani (III) in Tolminu (III), ki so bile po slovenski koncepciji iz leta 1971 določene za knjižnice III. skupine in nekatere celo II. skupine.

LETO 1968	Knjižni sklad	Prirast	Izposoja	Obisk
Murska Sobota	39.000	2.218	13.929	12.157
Domžale	12.320	1.775	22.483	9.056
Škofja Loka	15.534	1.119	20.101	15.331
Mariborska matična študijska knjižnica	140.433	3.495	13.863	33.530
Brežice	8.820	621	15.626	13.467
Postojna	13.666	1.089	23.453	9.751
Sežana	15.602	555	12.435	7.693
Tolmin	10.735	716	12.757	7.075
Polje (zatečeno stanje)	14.112	1.477	33.911	13.804

LETO 1982	Knjižni sklad	Prirast	Izposoja	Obisk
Slovenska Bistrica	25.833	1.517	54.189	25.337
Slovenske Konjice	25.083	907	31.112	15.765
Šmarje pri Jelšah	25.333	1.947	27.264	12.904
Trbovlje	24.260	2.995	51.039	23.310
Tržič	26.525	1.556	61.330	23.816
Murska Sobota	23.710	1.453	8.619	4.595
Ptuj	25.251	240	18.375	9.087
Polje	25.317	1.485	60.780	30.603

KNJIŽNICA JOŽETA MAZOVCA POLJE DANES IN JUTRI

In zakaj je prišlo do tolikšnega razvoja knjižnice v Polju? Polje je staro primestno naselje z močno lokalno tradicijo. Do leta 1968 je bilo središče občine. Prebivalci so že od nekdanj svoje potrebe zadovoljevali v domačem kraju in so odhajali v Ljubljano le izjemoma. Doma so imeli zaposlitev (kmetje ali delavci v Papirnici Vevče, obratu Emona, Saturnusu, Obloge-Slikoplastike), trgovine, pošto, cerkev in v novejšem času tudi banko. Ker tako potrebe po odhajanju v mesto niso čutili, so tudi v knjižnico prihajali z vedno novimi zahtevami. Tako je knjižnica v Polju vedno bolj prerasčala iz izposojevališča v knjižnico III. skupine.

Že ob pripojitvi h KJM Moste leta 1968 je bila knjižnica v Polju, v primerjavi s knjižnicami v slovenskih občinskih središčih, močno razvita. Njen knjižni sklad je bil večji kot npr.: v knjižnicah v Domžalah, Brežicah, Postojni, Tolminu; imela je večji prirast kot knjižnice v Škofji Loki, Brežicah, Postojni, Sežani in Tolminu; izposoja je bila večja kot v Murski Soboti, Domžalah, Škofji Loki, Mariborski matični študijski knjižnici, Brežicah, Postojni, Sežani in Tolminu; obisk pa je bil večji kot v Murski Soboti, Domžalah, Brežicah, Postojni, Sežani in Tolminu. Seveda je bilo potem nemogoče samo vzdrževati zatečeno stanje, saj so vsi pričakovali, da se bo knjižnica razvijala naprej. Ko je bila leta 1971 sprejeta koncepcija razvoja slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnic, je torej

knjižnica Polje s svojo dejavnostjo že močno izstopala iz nje in stali smo pred dilemo: kaj sedaj? Razvoj naprej ali načrtno zaviranje razvoja? Kaj pa če bi bilo Polje ostalo samostojna občina? Potrebe in zahteve bralcev so bile iz leta v leto večje in tako so nas pravzaprav uporabniki sami prisilili v tak razvoj. Še zlasti je pritisk na knjižnico Polje velik zato, ker razen krajevne knjižnice v Novih Fužinah, ki je nastala v letu 1984, drugih izposojevališč v moščanski občini ni in jih tudi v novem srednjeročnem obdobju ne bo, ker ni v ta namen ustreznih prostorov, novo=građenj pa ne bo.

Morda bi se pritisk na knjižnico Polje zmanjšal, če bi se bili razvili načrtovani oddelki knjižnice v Dolskem, Zadvoru in Zalogu. Tako pa nam kažejo zadnji zbrani in objavljeni statistični podatki o slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnicah, da ima knjižnica Polje že večji knjižni sklad kot knjižnice v Slovenskih Konjicah, Trbovljah, Murski Soboti in na Ptuju; večji prirast kot knjižnice v Slovenskih Konjicah, Murski Soboti in na Ptuju; večjo izposojajo kot knjižnice v Slovenski Bistrici, Slovenskih Konjicah, Šmarju pri Jelšah, Trbovljah, Murski Soboti in na Ptuju; večji obisk kot knjižnice v Slovenski Bistrici, Slovenskih Konjicah, Šmarju pri Jelšah, Trbovljah, Tržiču, Murski Soboti in na Ptuju.

Pri takem stanju in v takih razmerah je seveda jasno, da gre razvoj lahko le naprej.

Knjižnica Jožeta Mazovca Polje pomeni v okviru Ljubljane le eno knjižničnih enot. V Ljubljani deluje pet splošnoizobraževalnih knjižnic in njihove enote. Najbrž bo do podobnega razvoja kot v Polju prišlo tudi v drugih enotah ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnicah, kjer so bili nekdanj sedeži občin (Šentvid, Medvode, Rudnik) in imajo knjižničarsko tradicijo.

Tako stojimo ob pripravi novega srednjeročnega načrta spet pred dilemo: ali razvoj naprej ali razvoj načrtno zavirati. Tega pa si zagotovo nihče ne želi, še najmanj krajanje Polja.

In kako si knjižničarji Knjižnice Jožeta Mazovca Polje predstavljajo svojo bodočo knjižnico v Polju?

Imela bo 300 m² uporabnih površin z oddelkom za izposojajo na dom odraslim in ločenim oddelkom za izposojajo na dom mladini do 14. leta. Tu bodo imeli bralci v prostem pristopu na razpolago skupaj cca 15.000 knjig, skupno čitalnico za odrasle in mladino s 30 sedeži in priročno literaturo ter časniki in revijami, in skupen večnamenski prostor. Najmlajši obiskovalci od 3. do 6. leta bodo imeli ločeno območje za izposojajo gradiva (knjige,

igrače, AV sredstva), v sklopu katerega bo tudi pravljica soba. Poleg tega bo imela knjižnica šr 50 m² prostora za knjižno skladišče in 20 m² prostora za skladišče AV sredstev in aparatov ter tehnično opremo knjig. Da bomo lahko ustregli vsem obiskovalcem nas bo zaposlenih 9 delavcev: 4 delavci za izposojajo gradiva na dom in najmanj 5 delavcev za ostalo dejavnost (2 delavca za delo z mladino, 2 informatorja in 1 tehnični delavec).

Knjižnica bo imela 40.000 enot knjižne zaloge. Ker bo skladiščnih prostorov za tolikšno zalogo premalo in ker bo verjetno tudi finančnih sredstev za potreben letni prirast (5.000 knjižnih enot za 20.000 prebivalcev) premalo, računamo na dopolnjevanje našega sklada s kolekcijami potujoče knjižnice.

Naloga širšega kroga slovenskih strokovnih knjižničarjev bo, preveriti zapisano zamisel razvoja, da bi lahko skupaj dorekli usmeritev tega tipa knjižnic, ki zaradi zgodovinskih in družbenopolitičnih pogojev, izstopajo iz načrtane slovenske razvojne koncepcije.

VIRI IN LITERATURA:

1. Nova organizacija splošnoizobraževalne knjižnične mreže v Sloveniji, Obvestila republiške matične knjižnice, Ljubljana, december 1970.
2. Standardi za javne knjižnice, Ljubljana, NUK 1975
3. Osnutek normativov in standardov za splošnoizobraževalne knjižnice, Poročevalec KSS, Ljubljana, 6. junija 1984, št.4, leto III.
4. Statistika o javnih knjižnicah za leto 1968, Knjižnica 1-4, Ljubljana 1969
5. Splošnoizobraževalne knjižnice v letu 1982, Knjižnica 1-4, št. 27, Ljubljana 1983
6. Podatki o ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnicah za leto 1983, Ljubljana, april 1984
7. KOKOLJ, M.: Priročnik za spoznavanje prirode in družbe. Občina Ljubljana-Polje, Polje 1959

PRIPOMBA UREDNIŠTVA

Republiška matična služba že dalj časa opozarja na posebno problematiko splošnoizobraževalnih knjižnic v Ljubljani in v Maribor, ki imajo kot knjižnice večjih mest z naglo razvijajočimi se primestnimi področji drugačen položaj in naloge kot knjižnice občin z manjšimi občinskimi središči.

Koncepcija razvoja iz leta 1971 je predvidela tako za Maribor, kot za Ljubljano eno osrednjo SIK I. skupine, s primerno mrežo izposojevališč, bibliobusnih postajališč in pionirskih oddelkov. Razporeditev občinskih matičnih knjižnic v skupine, nikoli ni pomenila le razporeditve knjižnic po velikosti, ampak predvsem poudarja različne organizacijske oblike in funkcije občinskih matičnih knjižnic, glede na velikost in razvitost občin. Niti v koncepciji razvoja, niti drugje ni bila določena velikost izposojevališč, ki se od občinske matične knjižnice razlikujejo predvsem po funkciji (saj nekaterih nalog ne opravlja samostojno) in ne toliko po velikosti.

Spričo tega, da združevalni procesi v Ljubljani ne potekajo tako hitro, kot je bilo predvideno, se splošnoizobraževalna mreža od leta 1971 do danes ni razvijala povsem v skladu s potrebami uporabnikov. Glavne probleme bodo seveda morali razrešiti ljubljanski knjižničarji sami, ko bodo pripravljali razvojne načrte, vendar se mi zdi primerno, da z enim od njih seznanimo tudi širšo knjižničarsko javnost.

Miša Sepe

V NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIŽNICI LAHKO KUPITE:

BAJEC, J.: Slovenski časniki in časopisi 1937-1945. Ljubljana 1973.	100	din
GLASBENI rokopisi in tiski na Slovenskem od leta 1800. Katalog. V Ljubljani 1967.	15	din
GRAFIČNI list: Naslovnica Dalmatinove biblije Apokalipsa	600	din
ISBD (M) Mednarodni standardni bibliografski opis zaključenih publikacij. Predelana prva izdaja. Ljubljana 1981.	100	din
ISBD (S) Mednarodni standardni bibliografski opis tekočih publikacij. Prva standardna izdaja. Ljubljana 1981.	100	din
ISBD (NBM)	200	din
ISBD (CM)	230	din
ISBD (PM)	300	din
ISBD (A)	500	din
JUGOSLOVANSKO posvetovanje o uporabi računalka v knjižnicah. Ljubljana, 9. - 11. november 1981. Ljubljana 1982.	400	din
KATALOG rokopisov Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.		
1., 2., 3. snopič	á	100 din
4. snopič		200 din
5. in 6. snopič	á	150 din
komplet		800 din
LEPAK Zakladi NUK		40 din
LEPAK 16. stoletje burno obdobje slovenske prebuje		100 din
NOVOSTI UDK s področja družbenih ved		50 din
OBVESTILA republiške matične službe		20 din
PLENIČAR, B.: Slovenska bibliotekarska bibliografija študentje in člani ZBDS		350 din
PROSTORSKO oblikovanje splošnoizobraževalnih knjižnic. Ljubljana 1984.		300 din
RAZGLEDNICA J. D. Florjančiča		400 din
RAZGLEDNICE komplet (12 kom.)		7 din
RAZGLEDNICA posamezna		100 din
SAMOUPRAVNI društveno-ekonomski statusni položaj nacionalnih univerzitetnih biblioteka u procesu stabilizacije. Ljubljana 1984.		10 din
		550 din

SLOVENSKA bibliografija za leto:	
1955	15 din
1957	45 din
1958	30 din
1959	25 din
1960, 1961, 1962, 1963, 1964	32 din
1965	36 din
1966, 1967	44 din
1968	80 din
1969, 1970	180 din
1971	200 din
1972	250 din
1973	800 din
1974	350 din
1975	1250 din
1976	1800 din
1977/I	5000 din
SLOVENSKA bibliografija za leto 1985	
za knjige (tekoča) 12 števil	2800 din
STANDARDI za javne knjižnice. Ljubljana 1975	20 din
VODIČ kroz narodne biblioteke Jugoslavije.	200 din
Beograd 1979.	
ZAKLADI Narodne in univerzitetne knjižnice.	400 din
Ljubljana 1982.	
ZBORNİK Narodne in univerzitetne knjižnice.	40 din
I. Ljubljana 1974.	
za člane ZBDS	30 din
II. Ljubljana 1978.	100 din
za člane ZBDS	50 din
ZBORNİK III. - 16. stoletje burno obdobje	400 din
slovenske prebuje.	

Izdala, založila in razmnožila Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Turjaška 1. Uredila Miša Sepe. Odgovarja Tomo Martelanc. Naklada 350 izvodov. Cena 40 din.

YU ISSN 0350-3577